

Planinska zveza Slovenije
Komisija za varstvo gorske narave
Varuh gorske narave

Seminarska naloga

VARSTVO NARAVNE IN KULTURNE DEDIŠČINE V TRBOVLJAH

Mentor:
prof. Dušan Klenovšek

Avtorica:
Mira Potrbin
PD Trbovlje

Trbovlje, 31. avgust 2022

KAZALO

1.	UVOD	1
2.	TRBOVLJE KOT MESTO ŽE 70 LET	1
2.1.	Vodni viri.....	2
2.2.	Znamenitosti mesta.....	3
2.3.	Naravni spomeniki v okolici Trbovelj.....	4
2.4.	Industrija.....	4
3.	PLANINSKO DRUŠTVO TRBOVLJE – 110 LET	5
3.1.	Organizacija tradicionalnih dejavnosti	5
4.	KRAJINSKA PARKA NA PODROČJU OBČINE TRBOVLJE.....	7
4.1.	Krajinski park Kum in krajinski park Mrzlica.....	7
4.2.	Natura 2000	7
4.3.	Rastlinstvo	8
4.4.	Endemiti.....	9
4.5.	Naravne vrednote.....	10
5.	PLANINSKA POT IZ TRBOVELJ PREKO KATARINE NA MRZLICO.....	12
5.1.	Zanimivosti starega mestnega jedra zgornjih Trbovelj	12
6.	Mrzlica	15
7.	ZAKLJUČEK.....	15
8.	VIRI IN LITERATURA	16
9.	SEZNAM FOTOGRAFIJ	16

1. UVOD

Pride čas, ko si zaželimo še novega znanja in obnoviti vsaj nekaj pozabljenega, ko se vprašamo kaj smo dobrega naredili in kaj še lahko naredimo? Na tečaj za varuha gorske narave sem se prijavila zaradi vse pogostejšega opozarjanja, da premalo varujemo naravo. Želela sem slišati in spoznati probleme, s katerimi se spopada vedno večje število organizacij in posameznikov, ki so s svojim delovanjem neposredno povezani z naravo.

Tečaj za varuha gorske narave je izvedla Planinska zveza Slovenije tako, da so po razpisu tridesetim prijavljenim iz različnih krajev Slovenije preko spleta in v naravi predavali različni strokovnjaki o varstvu rastlin in živali, o invazivnih rastlinah, o upravljanju z gozdovi, o geologiji, o jamah, o vodnih virih v gorskih območjih, o domačih in tujih predpisih o varstvu narave, predstavili so nam program Vrh Julijcev in še druge zanimivosti. Spletna teoretična predavanja so potekala šestkrat po dve šolski uri, praktični del izobraževanja pa je bil izveden na Lisci, Lovrencu, na učni poti Savus ter ob radeškem bajerju, Nanosu, Pokljuki in Vratih. Izpit je potekal preko spleta. Z uspešnim zagovorom seminarske naloge bomo postali varuhi gorske narave.

2. TRBOVLJE KOT MESTO ŽE 70 LET

Mesto Trbovlje leži v kotlini sredi Posavskega hribovja in je predgorje Savinjskih Alp.

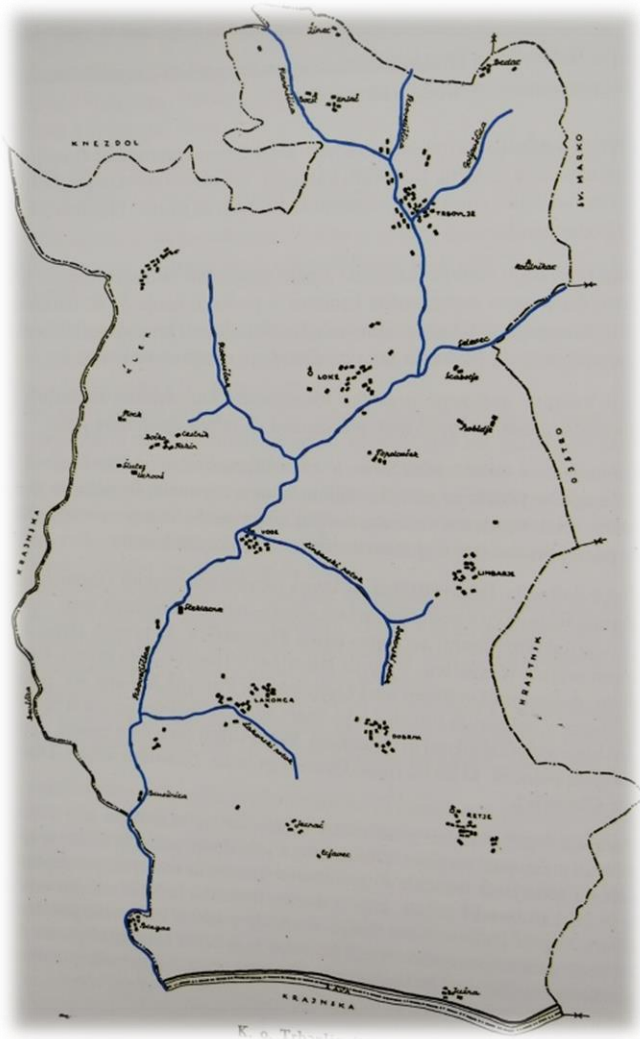
Trbovlje so kot osrednja občina v Zasavju sestavljene iz 16 naselij, porazdeljenih v 10 krajevnih skupnostih (v nadaljevanju KS) in sicer: KS Zasavje, KS Alojz Hohkravt, KS Center, KS Fric Keršič, KS Ivan Keše, KS Franc Fakin, KS Klek, KS Trbovlje-Čeče, KS Franc Salamon in KS Dobovec. So največje mesto v Zasavju. Razteza se po 5 km dolgi in 3 km široki dolini ter meri 57,6 km².

Občina Trbovlje ima od leta 1996 svoj grb in zastavo, letos junija je obeležila 70. obletnico mestnih pravic. Občina Trbovlje praznuje po letu 1945 vsako leto 1. junija občinski praznik. Na ta dan poteka osrednja slovesnost v počastitev spomina na boj delavstva z Orjuno, s kulturnim programom in s podelitvijo prvojunijskih nagrad za dosežke na različnih področjih ter podelitvijo naziva častni občan. Vsak častni občan Občine Trbovlje in prvojunijski nagrajenec dobi ob imenovanju za darilo miniaturni bronast spomenik, ki ponazarja spopad revirskih delavcev z Orjuno. Akademski kipar, Stojan Batič je tak spomenik izdelal v naravni velikosti, ki še danes stoji pri Zasavskem Muzeju v Trbovljah.

Trboveljsko dolino obkroža Zasavsko hribovje z najvišjim vrhom Kum (1220 m), na S strani so Javor (1132m), Mrzlica (1122m), Sveta Planina (1011m - Partizanski vrh), Šterbenkel (869m), na Z strani sta Tabor (697m) in Ostri vrh (490m - Kovk), na J strani sta Bukova gora (547m) in Retje (520m), na V strani je Žrebljev hrib (721m – Ostenk), čez Savo sta poleg Kuma še Kozlova gora (1027m) in Vodena peč (1070m).

2.1. Vodni viri

Novice o pomanjkanju padavin in vode so vedno pogostejše in tudi zaskrbljujoče. Zato se mi zdi pomembno vedenje o vodnih virih tudi v Trbovljah. Planinski potok Trboveljščica že mnogo let oskrbuje del Trbovelj s pitno vodo. Izvira pod vrhom Javorja na Dvovcah in se ob izviru imenuje Dvovščnica. Teče po celotni dolini in se izliva v reko Savo. Njeni številni pritoki se ji postopoma pridružujejo. Zamejščica se ji pridruži pod pokopališčem in Svinjščica pri nekdanji Iskri. Planinščica se ji s pritokom Rovtščico pridruži pri Ličarjevih, Goljavščica se ji pridruži blizu domačije Kobac. Selevce s potočkom izpod Ojstrskega sedla se izliva vanjo pri kopališču, Globušak se ji pridruži pri Njivi. Pri Trgu svobode 1, se vanjo izliva še manjši potoček izpod Ostrega vrha (Špicberga, imenovanega tudi Velika peč ali Kovk). Limbarski, Dobrnski in Lakonski potočki so pred leti zaradi rudarjenja presahnili. Največji pritok, Bevščica, ki izvira pod Zgornjim Klekom, se ji pri Sušniku pridruži, preden se združi s Savo. V času suše potočki usihajo drug za drugim, kljubuje ji le Trboveljščica. Tam, kjer je Trboveljščica večkrat poplavljala in zastajala je sedaj Vodenska cesta. Na njej je Vodarna Ačkun in od tu upravlja in spremlja celotni vodovodni sistem Komunala Trbovlje. Pitno vodo zagotavlja iz več kot dvajsetih zajetij in vrtin. Osrednji del Trbovelj, ki zajema največji del uporabnikov pitne vode, oskrbuje iz zajetja Mitovšek in iz vrtin ob Savi. Zahodni in zgornji del Trbovelj ter Čeče oskrbuje iz zajetij in vrtin Trboveljščice, naselje Retje je oskrbovano iz Hrastnika. Območja, ki so med seboj povezana se po vedno večjih zahtevah regulira. Pitne vode so strogo nadzorovane in jih za Javno podjetje Komunala Trbovlje, opravlja Nacionalni laboratorij za zdravje, okolje in hrano, enota Novo mesto. Komunala Trbovlje upravlja tudi Centralno čistilno napravo na Kolodvorski cesti in skrbi za odvajanje in čiščenje komunalne ter padavinske odpadne vode v občini Trbovlje.

Slika 1: Vodovje Trbovelj iz leta 1825 (vir: J. Orožen, str. 69)

Voda je vir življenja za sleherno živo bitje, je bogastvo, ki ga premalo cenimo. Vsak betoniran poseg v naravi onemogoča pronicanje deževnice v podzemlje in s tem obnavljanje zaloga za sušna obdobja, omogoča pa hitrejše odvajanje vode. Vsi moramo skrbeti za racionalno porabo vode in za manj odpadkov.

2.2. Znamenitosti mesta

- **Delavski dom Trbovlje** - je večnamenski kulturni center, katerega pročelje krasi velik mozaik s prizori iz rudarskega življenja, delo Marija Pregla, nagrajenca Prešernove nagrade. Zgradba je bila leta 1956 ob odprtju, ena najpomembnejših arhitektonskih objektov v Sloveniji, mozaik pa je bil kasneje razglašen za kulturni spomenik.
- **Kolonije** - V času rudarjenja je bilo zgrajenih veliko tipičnih naselij oz. vrstnih hiš, imenovanih kolonije (Vodenska in Šuštarjeva kolonija, kolonija Njiva in Terezija, Kurja vas, Žabja vas), v katerih še danes živijo ljudje. Glavni značilnosti vseh teh kolonij so čim bolj poceni gradnja, ganki - leseni zunanji skupni hodniki, objekti skupne rabe vodnjaki (štirne) s pitno vodo in krušne peči. Skrbno zasnovana etnološka pot namenjena turistom, šolarjem in domačinom prikazuje vsakdanjik povprečnega rudarja iz tistega časa. Ogledati si je mogoče kar šest tipov kolonij iz različnih obdobj. Trboveljske kolonije so danes etnološki spomenik z najvišjo stopnjo zaščite.
- **Gostilna Dimnik** - sredi Trbovelj stoji gostilna Dimnik, kjer je prebivala Ana Dimnik. Ko sta z možem leta 1883 odprla gostilno je ta postala središče slovenskega življenja v Trbovljah, saj Ana ni dovolila, da bi v gostilni govorili nemško. Zavzemala se je za šolo v slovenskem jeziku in za enakopravnost slovenskega jezika z nemškim. Znani Slovenci, kot so Ivan Cankar, Ivan Tavčar, Ivan Hribar so ji dali vzdevek Slovenska mati. Ustanovila je žensko podružnico Ciril-Methodove družbe in ji predsedovala 25 let. Za to hišo velja varstveni režim 2. stopnje.
- **Čebine** - med varovano dediščino sodi velik del Čebin, območje, ki leži jugozahodno pod Sveto Planino na pobočju 758 m. V Zgornjih Čebinah je zaščiten celotna Barličeva domačija, kjer je bila leta 1937 na ustanovnem kongresu ustanovljena Komunistična partija Slovenije. V dediščino sodijo tudi cerkvica Sv. Križa, ter kmečki objekti Šrubarjevih in Slopjarjevih iz 18. in 19. stoletja. Ozemlji Čebine in Sveta Planina sta pred drugo svetovno vojno spadali k Zagorju, po vojni pa sta pripadli k Trbovljam.
- **najvišji dimnik v Evropi** - posebnost je gotovo 360 m visok dimnik pri Termoelektrarni Trbovlje, ob reki Savi. Je najvišji dimnik v Evropi in najvišja zgradba v Sloveniji. Njegov premer pri tleh znaša 27,5m, na vrhu pa zgolj 7,7m. Zgrajen je bil leta 1976 zato, da bi zelo obremenjujoč vpliv onesnaževanja z žveplovim dioksidom porazdelili na večji površini ter tako zmanjšali njegov učinek. Onesnaženost zraka je negativno vplivala na zdravje ljudi, rastlinja in živali. S čistilno napravo za razžveplanje dimnih plinov, ki jo je zgradilo domače podjetje Rudis leta 2005, so se poleg žveplovega dioksida zmanjšale tudi vsebnosti ostalih polutantov.

2.3. Naravni spomeniki v okolici Trbovelj

- **Mitovski slap** - slap, ki se nahaja ob reki Savi med Trbovljami in Zagorjem. Izpod Kumljanskega izvira potok Mitovščica, ki prek slapov in tolmana odteka pod regionalno cesto v Savo.

Slika 2: Mitovski slap (vir: Google)

- **Medvedove jame na Mrzlici** – so zanimive kraške votline, iz katerih piha stalno topel zrak. Ležijo pod cesto v bližini Štorove ravni pod pobočjem Mrzlice.

2.4. Industrija

Nekdaj močno industrijsko mesto, znano predvsem po Rudniku premoga Trbovlje in Hrastnik (RTH), Termoelektrarni (TET), Cementarni, Strojni tovarni (STT), Tovarni povišstva, tovarnah Iskra in Peko, Mehanika in Livarna, ima danes samo še RTH v postopnem zapiranju. Vse tovarne so zapirali kot po tekočem traku. Številni delavci so se predčasno upokojili, drugi so si poiskali delo drugje, večina izven Trbovelj. Od 19.337 prebivalcev leta 1991, jih po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije leta 2021 v Trbovljah živi le še 15.676. Po zaprtju vseh tovarn v Trbovljah imamo za visoko ceno boljši zrak in čistejše okolje.

Nastopilo je novo obdobje – odpiranje obratov s podobno ali drugačno vsebino, graditev obrtnih con in različnih trgovin.

3. PLANINSKO DRUŠTVO TRBOVLJE – 110 LET

Ljubitelji planin in gora, ljubitelji narave in naravnih lepot smo včlanjeni v planinska društva po celi Sloveniji. S članstvom postanemo del velike skupnosti, ki je dobro organizirana. Delo v organih društva poteka prostovoljno, z veliko predanostjo. Tistim, ki imajo željo po sodelovanju ali vodenju, društva finančno omogočajo izobraževanje preko razpisov, ki jih razpiše Planinska zveza Slovenije in tudi ta nameni del evropskih sredstev za izobraževanje. Vsa planinska društva v Sloveniji vodi Planinska zveza Slovenije v Ljubljani. V Trbovljah delujeta dve planinski društvi (v nadaljevanju PD) in sicer PD Kum in PD Trbovlje.

PD Trbovlje je bilo ustanovljeno decembra 1912. Svoj sedež ima na Ulici 1. junija 10 v Trbovljah, kjer tudi uraduje vsak četrtek med 18. in 19. uro in je lastnik planinske koče na Mrzlici. V letošnjem letu bo društvo praznovalo 110-letnico obstoja. Ob tako visokem jubileju se spomini na preteklost vračajo v mislih in besedah. Vsem članom veljajo iskrene čestitke ob jubileju, delovni ekipi pa za trud in delo še topla zahvala. Vsem sedanjim in nekdanjim članom, ki so vodili, sodelovali ali drugače pomagali in se razdajali za društvo, iskrena hvala za vaš neprecenljiv prispevek.

3.1. Organizacija tradicionalnih dejavnosti

Vsi organizirani tradicionalni pohodi so dobro sprejeti med Savinjšani, Zasavčani, Laščani ter tudi drugimi planinci in so ob lepem vremenu dobro obiskani.

- Prvomajski pohod na Mrzlico
termin: 1. maj
- Srečanje Savinžčanov, Zasavčanov in Laščanov na Mrzlici
termin: vsako tretjo nedeljo v septembru
izvedba s: PD Prebold, PD Žalec, PD Tabor, PD Hrastrnik, PD Zagorje in PD Laško
- Zimski nočni pohod na Mrzlico
termin: vsako prvo soboto v decembru
posebnosti: prihod Miklavža in obdaritev otrok, pohod z baklami oz. svetilkami
- Izlet v neznano
termin: v oktobru ali novembru
posebnosti: brezplačen izlet za aktivne člane

- Klub ljubiteljev Mrzlice

termin: v januarju

posebnosti: društvo že 25 let vodi evidenco članov iz okoliških društev, ki se ob vsakem obisku evidentirajo. Pogoj za vstop v klub je minimalno 25 pohodov na Mrzlico.

Slika 3: Prvomajski pohod na Mrzlico (foto: B. Gorjup, 2019)

S postopnim zmanjševanjem članov PDT se je v zadnjih letih močno zmanjšalo tudi število aktivnih članov in iz različnih vzrokov privedlo do alarmantnega stanja. Da bi odpravili vrzeli v različnih odsekih je bilo k sodelovanju povabljenih večje število sodelavcev, prijateljev in znancev. Novim članom je bila predlagana možnost usposabljanja za različne potrebe društva in nekaj jih je že opravilo preizkuse znanja ter začelo z aktivnostmi. Vrzeli, ki nastanejo v odsekih imajo dolgoročne posledice.

4. KRAJINSKA PARKA NA PODROČJU OBČINE TRBOVLJE

4.1. Krajinski park Kum in krajinski park Mrzlica

Krajinski parki so območja kultivirane narave, ki združujejo značilno pokrajino s sestavinami naravne in kulturne dediščine. Namenjeni so predvsem rekreaciji in ohranitvi značilne pokrajine. Na njihovem območju velja varstveni režim za krajinske parke, ki prepoveduje gozdarsko izkoriščanje brez omejitev, gradnjo večjih naselij, gradnjo odlagališč odpadkov, uporabo biocidov v večjem obsegu in podobno. Krajinski park je območje, za katerega je značilna lepota pokrajine, prepletena s človekom in njegovimi dejavnostmi in je zavarovan s strožjo urbanistično pozornostjo. Gospodarski poudarek je na dejavnostih, kot so turizem, izletništvo in bio kmetijstvo. Varstvo narave in okolja je dejavnost, katere cilj je ohranjati naravo in biotsko raznovrstnost ogroženih rastlin in živali zaradi neprimerne človekove dejavnosti. Bolj ko postaja vsakdanje življenje zahtevno in nezdravo, večji pomen imajo gore, reke ter vse naravne lepote naše domovine. To dokazujejo vsako leto večje skupine planincev in izletnikov na naših poteh v teh krajih.

Občina Trbovlje se ponaša z dvema krajinskima parkoma - Krajinskim parkom Mrzlica in Krajinskim parkom Kum.

Območje med Savo in Kumom, ki pripada občini Trbovlje in območje Mrzlice sta bila leta 1996 z občinskim Odlokom o razglasitvi naravnih znamenitosti, arheoloških območij ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Trbovlje (Uradni vestnik Zasavja, št. 4/96) ovrednoteni kot Krajinski park Kum in Krajinski park Mrzlica. Območje Kuma obsega 2232 ha in ima oznako ID št. 1711, območje Mrzlice s 149 ha ima oznako ID št. 1690.

4.2. Natura 2000

Območje Kuma in Mrzlice je varovano tudi po programu Natura 2000. To je projekt, ki obsega posebna varstvena območja, določena s strani držav članic EU. Glavni cilj temelji na ohranitvi biotske raznovrstnosti za prihodnje rodove. Gre za ohranitev živalskih in rastlinskih vrst ter habitatnih tipov, ki so redki ali pa so v Evropi že ogroženi. Tudi Slovenija je ob vstopu v EU oblikovala seznam naravnih območij, ki ustrezajo merilom Direktive o pticah in Habitatne direktive (sta pravni osnovi obstoja in upravljanja območij Natura 2000). Direktivi podpirata trajnostni razvoj in na varstvenih območjih ne izključujeta človeške dejavnosti, dokler ta ne ogroža narave. Natura 2000 prinaša zavedanje, da zaradi človeških aktivnosti krčimo življenjski prostor nekaterih živali in rastlin, ki so posledično zelo ogrožena, ali pa so celo izginila. Z določitvijo zavarovanih območij se je ukrepanje okrepilo z namenom, da ohranimo naravo tudi zanamcem.

Na območju Mrzlice je območje Nature 2000 z oznako: POO SI3000029 Mrzlica. Na tem območju je habitat metulja **travniškega postavneža** (*Euphydryas aurinia*). Za območje je značilen habitat **Polnaravna suha travišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh** (**Festuco-Brometalia**). Območje je pomembno rastišče kukavičevk.

Na območju Kuma je območje Nature 2000 z oznako SI3000181. Za to območje je značilna **navadna obročnica** (*Adenophora lilifolia*), od živalski vrst pa so tu redke kvalifikacijske vrste hrošč **alpski kozliček** (*Rosalia alpina*), metulj **travniški postavnež** (*Euphydryas aurinia*), hrošč **močvirski krešič** (*Carabus variolosus*) in netopir **mali podkovnjak** (*Rhinolophus hipposideros*).

Slika 4: Območje Natura 2000 na Mrzlici (foto: M. Potrbin, 2022)

4.3. Rastlinstvo

Rastlinsko bogastvo na Mrzlici in njeni okolici so kukavičevke (orhideje), zlati koren (*Asphodelus albus*), tržaški svišč (*Gentiana verna subsp. tergestina*), endemična opojna zlatica (*Ranunculus thora*), navadna orlica (*Aquilegia vulgaris*), krvavordeča krvomočnica (*Geranium sanguinea*), travnolistna perunika (*Iris graminea*), kranjska lilija (*Lilium carnolicum*), zlati klobuk ali turška lilija (*Lilium martagon*), bukovi (*Fagus sylvatica*) gozdovi in tisa (*Taxus baccata*).

V tukajšnji bogati flori ne gre prezreti še črni teloh, navadno tevje, podlesno vetrnico, navadni jetrnik, navadni mali zvonček, kronice, salamonov pečat, šmarnice (*Convallaria majalis*), več vrst konopnic, srebrenke, ciklame, lepki osat, navadno volčjo češnjo (*Atropa belladonna*, zelo strupena rastlina), navadni volčin, hrvaški klinček, resasti škrobotec, spomladansko reso (*Erica carnea*) in jesensko vreso (*Calluna vulgaris*), navadno zlato rozgo (*Solidago virgaurea*), t...

Od zdravilnih zelišč krasijo travnike: zdravilna arnika (*Arnica montana*), suličastolistni (*Plantago lanceolata*) in veliki trpotec (*Plantago major*), tavžentroža (*Erythraea centaurium*), zdravilna špajka (*Valeriana officinalis*), pravi lapuh (*Tussilago farfara*), navadni repuh (*Petasites hybridus*), navadna krhlika (*Rhamnus fragula*) in čistilna krhlika (*Rhamnus cathartica*), navadni glog (*Crataegus laevigata*), veliki divji janež (*Pimpinella magna*) in čemaž (*Allium ursinum*). Da nahajališča arnike in tavžentrože izginjajo, je krivo tudi prekomerno in napačno nabiranje teh zelišč.

Pobočja Mrzlice so bogata z gozdni sadeži, kot so jagode, maline, robide, borovnice, lešniki, gobe (jurčki, golobice, turki, dedi, dežniki, štorovke, kostanjevke, rdečebetne polstenke, strupene mušnice, livke, kolobarnice, zajčki).

Od sesalskih vrst so na območju prisotne lisice, divji prašiči, polhi, veverice in srnjad. Redka, oziroma le prehodna divjad so mufloni in gamsi (zadnji registrirani leta 1917). Posebnost so zavarovana vrsta hroščev alpski kozliček in različne vrste metuljev. Zadnje rastišče divjega petelina je bilo opaženo severno od vrha Mrzlice na predelu Mrzlega grabna blizu Homiča in na področju Gozdnika. Petelina ni več na Javorju, Kumu, Čemšeniški planini in na Mrzlici. Ta kralj med pernato divjadjo je trajno zaščiten, skrbno nadzorovan, a kljub temu v upadanju po vsej Sloveniji.

Območje Kuma je z različno kameninsko podlago poraslo z obsežnimi bukovimi, in javorovimi gozdovi, gozdovi mešanih listavcev in gozdovi rdečega bora. Na traviščih ob kmetijah in zaselkih je pester rastlinski svet., ki mu lega na stičišču predalpskega in preddinarskega sveta popolnoma ustreza. Tukajšnja rastišča nekaterih redkih in ogroženih rastlin so: opojna zlatica (*Ranunculus thora*, endemit Zasavskih gora), navadna obročnica (*Adenophora lilifolia*), lepi jeglič ali avrikelj (*Primula auricula*), dišeči volčin (*Daphne cneorum*), širokolistna lobodika (*Ruscus hypoglossum*), kranjska lilija ali zlato jabolko (*Lilium carniolicum*), brstična lilija (*Lilium bulbiferum*), turška lilija (*Lilium martagon*), več vrst kukavičevk, tržaški svišč (*Gentiana verna subsp. tergestina*), navadna bodika (*Ilex aquifolium*) in tisa (*Taxus baccata*).

4.4. Endemiti

Endemiti so rastline ali živali, ki uspevajo le v omejenih predelih na svetu. Slovenija je izjemno bogata z endemičnimi vrstami. Na Kumu kraljujeta dva endemita. Od številnih rastlinskih vrst je endemit **opojna zlatica** (*Ranunculus thora*), ki uspeva samo na SZ pobočju (sicer pa na območju Mrzlica – Kum – Lisca). Je zasavski endemit, značilen tudi za Mrzlico. **Opojna zlatica** je zavarovana od leta 1922. Je strupena trajnica s cvetovi bleščeče rumene barve, zelo kratko koreniko in odebeljenimi koreninami ter ledvičasto usnjatimi listi sredi stebela. Cveti konec aprila in v začetku maja, sveža je strupena za živino in človeka, posušena pa ne.

Slika 5: opojna zlatica (foto: D. Klenovšek, 2020)

Od živalskih vrst pa je endemit **kumski jamski brezokec** (*Anophthalmus schaumii kumensis*) imenovan tudi kumski brzec (majhna vrsta hrošča, ki živi pod kamni in v razpokah jam).

Slika 6: kumski jamski brezokec (foto: www.trbovlje.e-obcina.si)

4.5. Naravne vrednote

Naravne vrednote so redki in dragoceni naravni pojavi, so del žive in nežive narave, so naravna območja in krajine. Naravne vrednote - znamenitosti so lahko po svoji namembnosti ter pomenu narodni parki, regijski parki, krajinski parki, naravni rezervati, naravni spomeniki, spomeniki oblikovne narave ter ogrožene rastlinske in živalske vrste.

Na območju občine Trbovlje so kot naravne znamenitosti razglašeni krajinska parka in naravni spomeniki. To so površinski geomorfološki spomeniki, podzemeljski geomorfološki spomeniki, hidrološki naravni spomeniki, dendrološki naravni spomeniki in geološko paleontološki naravni spomeniki.

Omenila bom le nekatere naravne vrednote, ki so lokalnega ali državnega pomena:

- **Matica – gozdni rezervat** (Ident.št: 5596).
- **Planina** (Ident.št: 5530) kot **rastišče dlakavega sleča**. Dlakavi sleč je grm, ki raste na kamnitih tleh v gozdovih in zraste tudi več kot 1 m visoko. Spada v družino vresovk in rod - sleč.. Usnjati listi so vedno zeleni, zgoraj bleščeči temno zeleni, spodaj svetlo zeleni, po robu dlakavi. Socvetje je združeno v kobulast grozd. Cvetni venec je zvonast, svetlo rdeč in znotraj dlakav. Plodnica je nadržala, ima 10 prašnikov daljših od cvetnega venca. Cveti od junija do avgusta. Plod je olesenela glavica z rjavkastimi semeni. Na mraz ni občutljiv.

- **Bela peč** (Ident.št: 5534) kot **greben s skalnimi osamelci** na Partizanskem vrhu.
- **Tabor – skalni možje** (Ident.št: 5527) so **skalni osamelci** na Taboru južno od Planinske vasi pri Trbovljah.
- **Mrzlica** (Ident.št: 192) z njenimi travišči in gozdovi.
- **Završki čeren** (Ident.št: 5533) s skalnimi pečinami nad Mitovškim slapom zahodno od Škofje Riže. Dolomitne **skalne pečine** so visoke okrog 75 m.
- **Završje** – skalna pečina (Ident.št. 5626), kraškega nastanka.
- **Čebulova dolina** (Ident.št. 5537), ki je kraška dolina pod Kozlovo goro. Čebulova dolina je ena najlepših hribovskih dolin v Zasavju. Je zanimiva kraška dolina s pestro vegetacijo. Za gozdovi listavcev s šmarnicami in praprotno je travnik na vrhu z encijanom, za bukovimi gozdovi s smrekami je travnik, kjer uspevajo arnika, vresje, borovnica, proti vrhu se razrašča čemaž.
- **Kum – ovršje** (Ident.št. 160) – Ovršje Kuma z nahajališči varovanih rastlinskih in živalskih vrst ter njihovih habitatov in habitatnih tipov.

5. PLANINSKA POT IZ TRBOVELJ PREKO KATARINE NA MRZLICO

PD Trbovlje skrbi za 8 planinskih poti, registriranih pri PZS in sicer:

- Klek - Planinska vas - Sveta Planina,
- Komunala Trbovlje - Planinska vas - Sveta Planina,
- Zasavska planinska pot Mrzlica - Sveta Planina,
- AP Komunala Trbovlje - Sveta Katarina - Mrzlica,
- ZPP Sveta Planina - Sedlo Guna,
- ZPP Šmohor - Mrzlica (od spomenika padlim borcem),
- ZPP Kal - Mrzlica (od kužnega kamna),
- Čebine - Sveta Planina.

Na Mrzlico vodijo poti iz Trbovelj, Hrastnika, Prebolda, Griž, Zabukovice, od prevala Podmeja in Vrhe ter drugih krajev.

Pot, ki vodi od Trbovelj preko Svete Katarine do Mrzlice je registrirana pod št. 618. Izhodišče za pohod na Mrzlico je avtobusna postaja »Trbovlje Komunala«. Predviden čas hoje je 2h15min. Začetek poti je na n.m.v.340m, konec pa pri Planinskem domu na Mrzlici z n.m.v.1093m. Skupna dolžina poti je 7 km.

Vsem pohodnikom, ki se bodo odločili za to pot predlagam, da izstopijo iz avtobusa že dve postaji prej, na postaji »Trbovlje občina«. Pot se v tem primeru podaljša za 15min, zato pa pohodnik ob hoji poleg regionalne ceste lahko vidi kar nekaj zanimivosti iz preteklih obdobj.

5.1. Zanimivosti starega mestnega jedra zgornjih Trbovelj

- spomenik izgnanim taboriščnikom, ukradenim otrokom in pobeglim pred vojnim nasiljem ter plošča v spomin izgnancem v parku pred Občino Trbovlje ter iz belega marmorja izklesana rudarja na stavbi Občine Trbovlje
- najstarejša hiša v Trbovljah - Lovski gradič Celjskih grofov iz leta 1695, ki je danes protokolarni objekt.
- Dom Svobode – kulturna ustanova s knjižnico
- spominska plošča Mire Mihelič – tu živeča pisateljica in prevajalka roj. Kramer. Bila je prva poklicna pisateljica v Sloveniji po vojni. Za svoje delo je prejela Zupančičevo in dve Prešernovi nagradi.
- cerkev sv. Martina – krščanska cerkev iz 13. stoletja
- švabska kolonija - vrsta hiš, ki so jih gradili Nemci med drugo svetovno vojno

Dodatno prehojena pot od Občine do Komunale se pred semaforjem zaključi in takoj zavijemo desno proti planinski poti. Prva markacija in usmerjevalna tabla za Mrzlico

je že po nekaj metrih na električnem drogu. Markacija in usmerjevalna tabla nas usmerita levo v naselje Golovec. Po nekaj metrih se še enkrat usmerimo na levo po poti navzgor in prispemo na »Piškovc«. To je staro ime, ki se pogovorno še vedno uporablja za novejši Golovec. To je naselje, ki se razteza po pobočju nad župniščem cerkve sv. Martina, nad nekdanjo gostilno »Pri Stroju« in domačijo »Kobac«. Naselje je bilo v preteklosti izrazito kmečko. Kmetje so imeli poleg njiv, travnikov in gozda še vrsto živine, predvsem pa veliko »pišk« – kokoši, zato so to področje poimenovali »Piškovc«. Od tu je lep razgled na staro mestno jedro, Golavo, Pirjev in Dečmanov hrib ter na del zgornjih Trbovelj. Ob robu ceste nas tu spomladi dišeče cvetje bezga in robinije prisili, da ga ne spregledamo. Pot nadaljujemo po asfaltni cesti in po njej prispemo v naselje Zgornji Golovec.

Slika 7: Tabla na Zgornjem Golovcu (foto: M. Potrbin, 2022)

Po 30min hoje prispemo do table Ostenk (575m) in križišča Trbovlje - Podmeja. Vzhodno od križišča se razprostira naselje Čeče s cerkvijo, po kateri je dobilo ime Sveta Katarina. Za isto naselje se je uporabljalo tudi ime Potok, pa tudi skupno ime Sveta Katarina na Potoku. Spodnje in Zgornje Čeče obsegajo območja od Katarine do Kriške planine, Homiča, Mrzlice in Kala. Pot nas pri papeževi kapelici »na Muzgi« usmeri desno proti naselju Čeče, po približno 100m pa zavije levo v hrib. Asfalt se ob gozdu in travniku z obrobniimi drevesi pri zadnji hiši na Ostenku konča. Pot se strmo vzpne skozi gozd. Kmalu prispemo do gozdne ceste in nadaljujemo po njej mimo spominskega obeležja. Pri Rihtarjevi hiši se začne pot ob robu gozda ponovno vzpenjati. Po skupno 1 uri hoje prispemo po južnem slemenu Krošnje (818m) do kmetije Jager, po domače Vrhar. Ob spomeniku NOB je čudovit razgled. Tišina, mir in lepota pokrajine nam dajo spodbudo za nadaljevanje poti.

Pot nadaljujemo ob robu gozda v breg in naprej skozi gozd. Dobršen del poti do spomenika, ob njem in naprej lahko občudujemo značilno rastlinstvo, v daljavi pa lepe gozdove.

Slika 8: Rastlinstvo Mrzlice (foto: M. Potrbin, 2022)

Po dobro ohranjenem kolovozu preidemo na cesto, ki vodi iz Podmejskega sedla na Mrzlico. Tu se priključimo na ZPP, ki vodi iz Sv. Planine na Mrzlico. Od križišča nadaljujemo pot po gozdu ali po cesti in v 45 minutah pridemo do doma na Mrzlici (1093m). Do vrha Mrzlice (1122m), kjer je prelep razgled, je 5 minut. Za orientacijo je nameščena smerna plošča iz nerjaveče pločevine z vrisanimi smermi in imeni najvišjih vrhov. Idealna lega na vrhu Mrzlice omogoča razgled po vsej Sloveniji.

6. Mrzlica

Mrzlica je vrh razpet med Trbovljami in Hrastnikom na Zasavski strani ter Preboldom in Žalcem na Savinjski strani. Zasavčani jo imenujejo »knapovski Triglav«, Savinjšani pa »savinjski Triglav«, saj s svojo obliko spominja na Triglav. Na južni strani Mrzlice izvira studenec Bobnarica, ki se v spodnjem delu preimenuje v Boben.

Obstaja več domnev o izvoru imena Mrzlica. Ime naj bi dobila po mrzli vodi iz prej omenjenega potoka Boben, ime izhaja iz Mrzle planine ali po pričevanju prednikov, da so vrh Mrzlice poimenovali po tem, ko so izvedeli, da je na njem zmrznila cela rimska legija.

Prvo kočo so postavili savinjski planinci leta 1899 in jo imenovali po Janezu Hausenbichlerju, velikem rodoljubu in pobudniku postavitve koče na tem vrhu. Njegovo zamisel so udeležili njegovi prijatelji iz Žalca tri leta po njegovi smrti. Kočo v lasti Savinjske podružnice SPD so leta 1928 ponudili v najem Trboveljski podružnici, leta 1931 pa s pripadajočim zemljiščem prenesli v njeno last. Še istega leta so planinci postavili nov dom. Leta 1942 so partizani požgali obe koči in ostale objekte na Mrzlici z namenom, da preprečijo zadrževanje okupatorja na tem območju. Prvo leto po vojni so planinci PD Trbovlje postavili novo kočo, leta 1963 pa zgradili nov planinski dom. Ta se oskrbuje z vodo iz lastnega zajetja na severni strani pod vrhom Mrzlice. Za deževnico je bil zgrajen dodaten rezervoar in črpalna postaja na električni pogon za črpanje vode. Dom ima tudi depandanso na Štorovem travniku. Pred njo je primeren prostor za taborjenje, različne igre in druge namene. Mrzlica ima bogato planinsko tradicijo. Že od nekdaj je priljubljena izletniška točka planincev vseh okoliških krajev.

7. ZAKLJUČEK

Pri pisanju naloge sem ugotovila, kako so pomembni podrobno zapisani dogodki in fotografije, pri branju in iskanju primerne gradiva pa razmišljala, koliko časa, volje in truda so vložili avtorji v zgodovinska in pomembna ter neprecenljiva gradiva. Moj namen je opazovanje in spremljanje flore in favne v različnih letnih časih na tem področju in beleženje vpliva podnebnih sprememb na njihov obstoj. Moja posebna zahvala gre planinskemu društvu, ki mi je to izobraževanje omogočilo, spletnim in terenskim predavateljem, vsem organizatorjem ter domačim za vso računalniško podporo.

Vsi moramo varovati naravo, da nas bo še naprej navduševala s svojo lepoto. Ohranjanje dediščine nam mora priti v zavest tako, da jo bomo še bolj spoštovali, da bomo še bolj skrbno ravnali z redkimi ostanki naših prednikov in za čim prejšnje obnavljanje namenili več sredstev. Ena izmed največjih vrednot vsakega naroda je prav gotovo njegovo avtohtono premoženje in tega se moramo dobro zavedati.

8. VIRI IN LITERATURA

1. Vzgojna literatura PZS (2006). Narava v gorskem svetu
2. Lenarčič, Tine. (2009). Trbovlje - po dolgem in počez
3. Lenarčič, Tine. (1999). Mrzlica (1122m) Savinjski in knapovski Triglav
4. Orožen, Janko. (1958). Zgodovina Trbovelj Hrastnika in Dola
5. Rozina, Roman. (1960). Vodnik po Zasavju : v 3 krasne : Hrastnik, Trbovlje, Zagorje
6. Ivančič Lebar, Irena. (2015). Stoletje Trboveljskega vodovoda
7. Mlakar, Franc. (1995). Župnija Trbovlje 1545 – 1995
8. Pratika Trbovlje (2000)
9. Trbovlje - načrt mesta (2004)
10. Medmrežje1: <https://zon.si/neverjeten-slap-skrit-tik-ob-glavni-cesti-za-savo/> (Slika 2)
11. Medmrežje2: <http://www.natura2000.si> (Natura 2000)
12. Medmrežje3: <https://zrsvn-varstvonarave.si/> (Zavod RS za varstvo narave)
13. Medmrežje4: <https://www.stat.si/statweb> (Statistični urad RS)
14. Medmrežje5: <https://pd-kum.si/splet/krajinski-park-kum/>
15. Medmrežje6: <http://www.lexlocalis.info/KatalogInformacij/VsebinaDokumenta.aspx?SectionID=def2d87e-7290-494f-9e55-77762bc6b99c> (Naravne vrednote)
16. Skalin, Boris. . Rozina, Roman. (2004). Zasavje nekje sredi Slovenije

9. SEZNAM FOTOGRAFIJ

Slika 1: Vodovje Trbovelj iz leta 1825 (vir: J. Orožen, str.69)

Slika 5: Mitovski slap (vir: Google)

Slika 3: Prvomajski pohod na Mrzlico (foto: B. Gorjup, 2019)

Slika 4: Območje Natura 2000 na Mrzlici (foto: M. Potrbin, 2022)

Slika 5: Opojna zlatica (foto:D. Klenovšek,2020)

Slika 6: Kumski jamski brezokec (foto:WWW.trbovlje.e.občina.si)

Slika 7: Tabla na Zgornjem Golovcu (foto: M. Potrbin, 2022)

Slika 8: Rastlinstvo Mrzlice (foto: M. Potrbin, 2022)